

२ पुरुषाणां कुन्तक्षेपक्रीडायां (आशीष यादवः संयुक्त-राज्यामेरिकादेशे विश्व-ऐथलेटिक्स-यू-२०-चैम्पियन्शिप-क्रीडायां रजतपदकं प्राप्तवान्

३ भूखलनेन १५३ मार्गाः अवरुद्धाः, किन्नोर-कैलाश-यात्रा द्वितीय-दिने अपि स्थगिता, एक-सप्ताहं यावत् वृष्टिः भविष्यति

६ स्वामिविवेकानन्दकनिष्ठमहाविद्यालये वाङ्मयमण्डलस्य उद्घाटनम् 'वर्षा'विषयकायां बहुभाषीय-काव्यपाठप्रतियोगितायां एकविंशतिः विद्यार्थिनः उत्साहेन समभागिनः

अद्यतनीयं सुभाषितम्

अरक्षितं तिष्ठति देवराक्षितं, सुरक्षितं देवहतं विनश्यति।
जीवत्यनाथोऽपि वने विसर्जितः, कृतप्रयत्नोऽपि गृहे न जीवति।।

(हितोपदेशः, सुहृद्देव-१८)

अर्थात् भाग्य से रक्षा किया हुआ, विना रक्षा के भी बच जाता है और अच्छी तरह रक्षा किया हुआ भी, भाग्य का मारा नहीं बचता है, जैसे वन में छोड़ा हुआ सहायता के बिना भी जीता रहता है, घर पर कई उपाय करने से भी नहीं जीता है।

हिमसंस्कृतवार्तापत्रस्य एकवर्षस्य सदस्यता १०० ₹
One year subscription to the daily Sanskrit newspaper is Only 100 Rupees
To subscribe, text us a message saying hello on the number below.

7876636263

कार्यालयः, हिमसंस्कृतम्, प्रकाशनम्

जसवंत कोटला तहसीलपरिसरस्य समुखे कस्बा कोटला जिला कांगड़ा हि.प्र.
पत्रव्यवहारसङ्केतः-१७७७१११ कार्यालयीयः सम्पर्कः- शिवानी शर्मा 7876636263

सूचना- हिमसंस्कृतवार्ता दैनिकपत्रे व्याकरणात्मक-अशुद्धीनां कृते, राजनैतिक-सांस्कृतिकविचाराणाञ्च कृते सम्बद्ध पत्रकारक लेखकाश्च उत्तरदायिनः भविष्यन्ति

संपादकगणः- डॉ. अमनदीपशर्मा, डॉ. मनोज शैल, डॉ. अमित शर्मा, डॉ. नरेन्द्रराणा,
प्रचारगणः- जगदीश झा, शिवा शर्मा, वसुदेवराज, डॉ. पद्माभ, डॉ. अभिषेकशर्मा

मुम्बईनगरस्य दुर्गक्षेत्रे राष्ट्रिय-नगर-सहकारी-वित्तविकास-निगमस्य नूतनकार्यालय-सङ्कलस्य उद्घाटनं कृतवान् गृहमन्त्री

हिमसंस्कृतवार्ता। गृहसहकारितामन्त्री अमितशहाः विश्वासं प्रकटितवान् यत् अम्ब्रेला ऑर्गेनाइजेशन इति छत्रसङ्गठनानि आधुनिक-पारदर्शक-विश्वसनीय-सेवा प्रदातुं नागर-बैङ्कक्षेत्रे क्रान्तिं करिष्यन्ति। अम्ब्रेला ऑर्गेनाइजेशन इति सङ्गठनम् अनेकैः स्वतन्त्रैः सहकारीसंस्थाभिः निर्मितं केन्द्रीयशासकीयं समर्थक-संस्थानं वा भवति। मुम्बईनगरस्य दुर्गक्षेत्रे राष्ट्रिय-नगर-सहकारी-वित्तविकास-निगमस्य नूतनकार्यालय-सङ्कलस्य उद्घाटनं कुर्वन् गृहमन्त्री अमितशहाः सहकारि-क्षेत्रस्य शक्तिं प्रकाशयन् अवदत् यत् लघुनिवेशानां सङ्ग्रहेण बृहत्त्यापाराणां कृते बृहत्तमं संग्रहीतुं शक्यते। स्मिन् अवसरे NUCFC तथा राष्ट्रीय-फोरेसिक-विज्ञान-विश्वविद्यालयस्य (NFSU) मध्ये एकस्य सम्मति-पत्रस्य (MoU) आदान-प्रदानम् अभवत्।

आई-आई-टी दिल्ली इत्यस्य सप्तपञ्चाशततमं दीक्षान्तसमारोहं सम्बोधितवान् प्रधानमन्त्री

हिमसंस्कृतवार्ता नवदेहली। प्रधानमन्त्रिणा नरेन्द्रमोदिना आई-आई-टी दिल्ली इति भारतीयप्रौद्योगिकीसंस्थानस्य विद्यार्थिनः समाकारिताः यत् ते स्वनिर्णयेषु राष्ट्रहितं सर्वोपरि स्थापयन्तु। आईआईटी दिल्ली इत्यस्य सप्तपञ्चाशततमं दीक्षान्तसमारोहं सम्बोधयन् श्रीमोदी अवदत् यत् प्रत्येकं सन्ततिः तात्कालिकं विशिष्टं समाह्वानं सम्मुखी-करोति, स्वस्य राष्ट्रियदायित्वं च निर्वहति। श्रीमोदी अवोचत् यत् मित्राणि, अद्यतनकाले अस्माकं आह्वानानि भिन्नानि सन्ति, अतः अस्माकं दायित्वमपि भिन्नम् अस्ति। जीवनस्य आगामिषु ३०-३५ वर्षेषु भवन्तः यत् किमपि करिष्यन्ति तत् सर्वम् अस्माकं विकसितभारतस्य यात्रायां प्रभावं जनयिष्यति। प्रधानमन्त्रिणा उक्तं यत् देशे नूतनानां क्षेत्राणां विकासेन युवभ्यः नूतनाः अवसराः सृज्यन्ते।

सेमीकंडक्टर, अंतरिक्ष ड्रोन इत्यादीनां क्षेत्राणां उदाहरणानि उद्धृत्य सः अवदत् यत् भारतं सर्वेषु क्षेत्रेषु आत्मनिर्भरता-प्राप्तये कार्यं कुर्वन् अस्ति। श्रीमोदी अवदत् यत् आत्मनिर्भरतायाः अयम् उपक्रमः विकसितभारतस्य निर्माणार्थं दृढाधारस्य कार्यं करिष्यति। अर्धचालकक्षेत्रम् अपि उदाहरणम् अस्ति। यदा वयं अस्मिन् दिशि पदानि स्वीकृतं तदा केचन जनाः तस्य विषये प्रश्नं कृतवन्तः यत् भारतं तत् कर्तुं न शक्नुयात्। परन्तु अद्य प्रथमेषु अर्धचालक-एककेषु उत्पादनम् आरब्धम् अस्ति, अहं च दृढतया विश्वसिमि यत् चिप्स-तः जहाजपर्यन्तं सर्वं अत्रैव निर्मितं भविष्यति। श्रीमोदिना सामाजिक सञ्चारमाध्यमयुगे ये विक्षेपाः उत्पद्यन्ते तेषां विषये अपि प्रोक्तम्। सः अवदत् यत् छात्राः वेतनस्य, कार्यस्य, कार्यक्षेत्रस्य वा आधारेण अन्यैः सह स्वस्य तुलनां परिहरन्तु। यदा वयं महत् लक्ष्यं प्राप्तुं प्रस्थास्यामः तदा एकः प्रमुखः विक्षेपः उत्पद्यते। अस्मिन् अवसरे शिक्षामन्त्री प्रल्हादजोशी उक्तवान् यत् प्रधानमन्त्रिणः दृष्टिकोणेन भारतस्य शिक्षाव्यवस्था शिक्षार्थीकन्द्रिता, अनुसन्धान-आधारिता, भविष्योन्मुखा च अभवत्। तेनोक्तं यत् प्रधानमन्त्रिणा देशस्य संस्थानेषु नूतनः आत्मविश्वासः जागरितः। अत्रावसरे प्रधानमन्त्रिणा IIT Delhi इत्यत्र "परम प्रज्ञा" इति उच्चदक्षतायुक्तस्य सङ्गणकसौविध्यस्य उद्घाटनमपि कृतम्।

झारखण्डसर्वकारः परीक्षासु अभिकथितानां अनियमिततानां विषये छात्रैः सह द्वितीयचरणस्य वार्तालापम् अकरोत्

हिमसंस्कृतवार्ता। झारखण्डे जे.पी.एस.सी.-जे.एस.एस.सी इति परीक्षासु कथितासु अनियमिततासु प्रवर्तितः गतिरोधः सम्प्रति समाधानं प्रति गच्छति। राज्यप्रशासनस्य विरोधं कुर्वतां

छात्राणां विविधसमूहानां च मध्ये उच्चस्तरीय वार्तायां द्वितीयचक्रं सम्पन्नम्। रांचीनगरस्य राज्यातिथिगृहे प्रशासनस्य मन्त्रिविशेषसमित्याः छात्रसङ्घटनानां च मध्ये द्वितीयचक्रस्य वार्ता सकारात्मकवातावरणे समाप्ता। सर्वकारपक्षतः मन्त्रिणः व्यापक-परीक्षा-परिष्काराय स्वप्रतिबद्धतां स्पष्टीकृतवन्तः। पारदर्शिता सुनेश्वेतुं सर्वकारेण आधिकारिकप्रतिक्रिया-ईमेल-ID अपि प्रकाशिता यत्र छात्राः सर्वे हितधारकाः च स्व प्रतिवेदनं दातुं शक्नुवन्ति। एतेषां परामर्शाणाम् आधारेण सर्वकारः अन्तिमनिर्णयं करिष्यति, यस्य अध्यक्षा मुख्यमन्त्री हेमन्तसोरेनः करिष्यति। छात्रप्रतिनिधिभिः वार्तायां सन्तुष्टिः प्रकटिता, परं तेषां अभियाचना विषये लिखितः आदेशः यावत् न प्राप्यते तावत् तेषां शान्तिपूर्णः विरोधः निरन्तरं भविष्यति इति तेषां कथनम् आसीत्।

क्रीडावार्ता- पुरुषाणां कुन्तक्षेपक्रीडायां (जैवलीनश्रो) आशीष यादवः संयुक्त-राज्यामेरिकादेशे विश्व-एथलेटिक्स-यू-20-चैम्पियन्शिप्-क्रीडायां रजतपदकं प्राप्तवान्

अमेरिकादेशस्य यूजीन-नगरे प्रचलतायां विश्व-एथलेटिक्स-अण्डर-२०-चैम्पियनशिप्-क्रीडायां तृतीये दिने भारतेन स्वस्य पदकाभियानम् आरब्धम् । पुरुषाणां जैवलीन श्रो इति-स्पर्धायां आशीष यादवः रजतपदकं प्राप्तवान् । नवदश वर्षीयः आशीषः तृतीयप्रासे चतुसप्ततिः अधिकं शून्यं नव मीटर् मितं व्यक्तिगतं सर्वोत्तमक्षेपं प्राप्य द्वितीयस्थानं प्राप्तवान् । आशीषः अस्मिन् स्पर्धायां रजतपदकं प्राप्तवान् सः नीरजचोपरा इत्यस्य पश्चात् द्वितीयः भारतीयाः अभवत् । दक्षिण आफ्रिकादेशस्य जन-हेण्ड्रिक् हेमैन्स् इत्यनेन स्वर्णपदकं प्राप्तम् ।

हिमाचलप्रदेशस्य चम्बा-मण्डले गतदिवसे प्रातः निज-बस दुर्घटनायां सप्त जनाः मृताः, एकादश जनाः व्रणिताः च अभवन्

हिमसंस्कृतवार्ता। हिमाचलप्रदेशस्य चम्बा जनपदे बसदुर्घटनायां सप्तजनाः मृताः, एकादश जनाः च व्रणिताः। इयं दुर्घटना गतदिवसे प्रातः सपादसप्तवादेन अभवत्। प्रारम्भिकसूचनानुसारं बसयानं बैरागढतः चम्बानगरं प्रति गच्छति स्म। चालुआन्त्र समीपे बसयानं अनियन्त्रितं जातम् । ततः यानं मार्गाद् अधः अन्यस्मिन् मार्गे गतम्। दुर्घटनायाः कारणानाम् अन्वेषणं क्रियते। मृतानाम् अभिज्ञानम् इदानीमपि न जातम्। राष्ट्रपतिः द्रौपदी मुर्मू, प्रधानमन्त्री नरेन्द्रमोदी च अस्यां दुर्घटनायां गहनं दुःखं प्रकटितवन्तौ। राष्ट्रपतिः अपि आहतानाम् आरोग्यस्य कामनाम् अकरोत्। प्रधानमन्त्री मोदी मृतानां परिवारेभ्यः शोकं प्रकटितवान्।

जम्मू-कश्मीर पुनः अमरनाथ यात्रा स्थगिता

हिमसंस्कृतवार्ता। प्रतिकूल-ऋतोः कारणात् जम्मूतः बालटाल-नगरं प्रति अमरनाथ-यात्रा स्थगिता। जम्मू-श्रीनगर-राष्ट्रिय-राजमार्गस्य अनेकस्थानेषु प्रतिकूल-ऋतोः कारणात् मार्गावरोधेन गतदिने जम्मूतः बालटाल-पर्यन्तं अमरनाथयात्रा स्थगिता। परं बालटालतः पवित्रगुहातीर्थपर्यन्तं यात्रा यथावत् प्रवर्तते । गतदिवसादारभ्य सार्धद्विसहस्राधिकाः तीर्थयात्रिणः प्रार्थनां कृतवन्तः। पूर्वमेव तीर्थ गतानां तीर्थयात्रिभ्यः बालटालतः जम्मू-नगरं प्रति आगन्तुं अनुमतिः वर्तते।

हिमाचलप्रदेशस्य उच्चन्यायालयः ३८८ पदानि पूरयिष्यति, ज्ञातुम् ऑनलाइन-आवेदनस्य अन्तिमतिथिम्

हिमसंस्कृतवार्ता:- शिमला।

हिमाचलप्रदेश-उच्चन्यायालयेन जनपद-न्यायपालिकासु विविधपदेषु नियुक्तिः अधिसूचना निर्गता। आहत्य ३८८ रिक्तपदानि पूरयितुं योग्येभ्यः अभ्यर्थिभ्यः ऑनलाइन-नियुक्ति-आवेदनपत्राणि आमन्त्रितानि सन्ति। आवेदनानि हिमाचलप्रदेश-उच्चन्यायालयस्य जालगृहस्य (<https://highcourt.hp.gov.in/>) नियुक्तिः-द्वारेण (पोर्टल) कर्तुं शक्यन्ते। आवेदनप्रक्रिया अगस्तमासस्य १० दिनाङ्कतः आरभ्य सितंबरमासस्य १० दिनाङ्के (२०२६ वर्षे) रात्रौ ११:५९ वादनपर्यन्तं भविष्यति। अस्मिन् सन्दर्भे उच्चन्यायालयपक्षतः नियुक्तिः-सूचना निर्गता अस्ति।

कस्मिन् वर्गे कति पदानि?

एतेषु पदेषु न्यायालय-प्रबन्धकः (कोर्ट मैनेजर), लिपिकः (क्लर्क), आशुलिपिकः (स्टेनोग्राफर - तृतीयश्रेणी), चालकः (ड्राइवर), प्रक्रिया-वाहकः (प्रोसेस सर्वर) तथा च भृत्यः/ अर्दली/ रक्षकः/ स्वच्छताकर्मचारी च समाविष्टाः सन्ति।

न्यायालय-प्रबन्धकः (Court Manager): ५ पदानि (नियमितरूपेण, वेतनमानम्: ₹४८,७०० - ₹१,५४,३००)।

लिपिकः (Clerk): १४१ पदानि (८४ नियमितरूपेण, ५७ अनुबन्ध-आधारितम्)।

आशुलिपिकः (Stenographer Grade-3): ७९ पदानि (४८ नियमितरूपेण, ३१ अनुबन्ध-आधारितम्)। **चालकः (Driver): ९ पदानि** (४ नियमितरूपेण, ५ दैनिकवेतनभोगिनः)।

प्रक्रिया-वाहकः (Process Server): ६५ पदानि (६१ नियमितरूपेण, ४ अनुबन्ध-आधारितम्, ३ दैनिकवेतनभोगिनः)। भृत्यः / अर्दली / रक्षकः / स्वच्छता-कर्मचारी- ८९ पदानि (६९ नियमितरूपेण, २० दैनिकवेतनभोगिनः)।

आवेदनशुल्कम् योग्यता च आवेदनशुल्कम्-अनारक्षितवर्गाय ₹४५०, आरक्षितवर्गेभ्यः च ₹३०० निर्धारितम् अस्ति। आवेदनं केवलम् ऑनलाइन-

माध्यमेन एव करणीयम्। न्यायालय-प्रबन्धकः एमबीए (MBA) सह स्नातक-उपाधिः, त्रिवर्षीयः अनुभवश्च अनिवार्यः। आयुः २५ तः ३५ वर्षपर्यन्तम्। लिपिकः तथा आशुलिपिकः (तृतीयश्रेणी)- स्नातक-उपाधिः आवश्यकी। लिपिकायः आङ्ग्लभाषायां प्रतिनिमेषं ३० शब्दाः, हिन्दीभाषायां च २५ शब्दाः टङ्कणगतिः आवश्यकी। आशुलिपिकायः आङ्ग्लभाषायां प्रतिनिमेषं ८० शब्दाः आशुलिपिः, ४० शब्दाः टङ्कणम्; हिन्दीभाषायां ३० शब्दाः प्रतिनिमेषं टङ्कणगतिः भवेत्। चालकः- दशमकक्षा उत्तीर्णा, त्रिवर्षीयं वैधं लघुवाहनचालनानुमतिपत्रम् अनिवार्यम्। प्रक्रिया-वाहकः तथा भृत्यः (चतुर्थश्रेणी पदानि)-द्वादशकक्षा उत्तीर्णा भवेत्।

आयुसीमा अन्यनियमाः च-

आयुगणना- २०२६ तमस्य वर्षस्य जनवरीमासस्य १ दिनाङ्कानुसारं भविष्यति।

आयुसीमा- अनारक्षित तथा आर्थिकरूपेण दुर्बलवर्गेभ्यः (EWS) १८ तः ४५ वर्षपर्यन्तम्। आरक्षितवर्गेभ्यः हिमाचलप्रदेश-सर्वकारस्य कर्मचारिभ्यः च ५ वर्षाणां अपकर्षः (१८ तः ५० वर्षपर्यन्तम्) दीयते।

अन्यनियमाः- अभ्यर्थिभ्यः हिमाचलप्रदेशस्य रीति-रिवाजानां, बोलीनां ज्ञानं भवेत्। तृतीयायाः श्रेण्याः पदैः कृते दशमी, द्वादशी वा स्नातकम्, चतुर्थ्याः श्रेण्याः पदैः कृते च अष्टमी, दशमी वा द्वादशी हिमाचलप्रदेशस्य कस्याश्चित् शालायाः/ संस्थायाः उत्तीर्णा भवेत्। तथापि एषा शर्तः मूल-हिमाचली-अभ्यर्थिभ्यः उपरि प्रवर्तितं न भविष्यति।

विद्यालयेषु छात्राणां सङ्ख्या-आधारे नियुक्ष्यन्ते जे.बी.टी.-शिक्षकाः, शिक्षा-विभागेन आरब्धं युक्तीकरणम्

हिमसंस्कृतवार्ता: — शिमला। हिमाचलप्रदेशस्य सर्वकारीय-प्राथमिक-विद्यालयेषु अधुना छात्राणां सङ्ख्यायाः आधारेण जे.बी.टी.-शिक्षकाणां नियुक्तिः करिष्यते। शिक्षा-विभागेन विद्यालयेषु शिक्षकाणां युक्तीकरणस्य (Rationalization) प्रक्रिया आरब्धा, यस्याः अन्तर्गतं न्यून-छात्र-सङ्ख्या-युतेषु विद्यालयेषु नियुक्ताः अतिरिक्ताः शिक्षकाः आवश्यकता-युतासु संस्थासु प्रेषयिष्यन्ते।

प्रदेशे ३२०९ विद्यालयाः एक-एक-शिक्षकस्य आश्रयेण चलन्तः सन्ति। विभागीय-स्रोतेभ्यः प्राप्त-सूचनानुसारं प्रदेशे तादृशाः बहवः प्राथमिक-विद्यालयाः सन्ति, यत्र केवलम् अष्टतः दश छात्राणां पाठनाय द्वितः त्रयः जे.बी.टी.-शिक्षकाः नियुक्ताः सन्ति। अपरतः बहवः विद्यालयाः शिक्षकाणां न्यूनतया संतप्ताः सन्ति। एतमेव असन्तुलनं दूरीकर्तुम् शिक्षा-विभागेन छात्र-सङ्ख्यायाः आधारेण शिक्षकाणां नियुक्तेः निर्णयः गृहीतः। नूतन-व्यवस्थायाः अन्तर्गतं प्रत्येकस्मिन् विद्यालये छात्राणां शिक्षकाणां च अनुपातः द्रक्ष्यते। येषु विद्यालयेषु निर्धारित-मानदण्डेभ्यः अधिकाः शिक्षकाः प्राप्स्यन्ते, ततः अतिरिक्ताः शिक्षकाः तेषु विद्यालयेषु स्थानान्तरिताः करिष्यन्ते यत्र शिक्षकाणां न्यूनता अस्ति। अनेन पदेन उपलब्धानां शिक्षकाणां श्रेष्ठः उपयोगः भवितुं शक्यति दूरस्थ-क्षेत्राणां छात्रेभ्यः अपि पर्याप्ताः शिक्षण-सुविधाः लप्स्यन्ते। साकमेव दीर्घ-समयात् शिक्षक-न्यूनतां सहमानेभ्यः विद्यालयेभ्यः साहाय्यता (राहत) प्राप्तुम् आशा अस्ति। शिक्षा-मन्त्रिणा रोहितठाकुरेण ज्ञापितं यत् विभागीय-अधिकारिणः पूर्ण 'रिकॉर्ड'-पत्रं सङ्ग्रहीतुम् निर्दिष्टाः। अस्याः सूचनायाः आधारेण युक्तीकरणस्य प्रक्रिया पूर्णताम् आनेष्यते।

भूखलनेन १५३ मार्गाः अवरुद्धाः, किन्नौर-कैलाश-यात्रा द्वितीय-दिने अपि स्थगिता, एक-सप्ताहं यावत् वृष्टिः भविष्यति

भूखलनेन 153 मार्गः अवरुद्धः
किन्नौर-कैलाश-यात्रा द्वितीय-दिने अपि स्थगिता

भूखलनेन 153 मार्गः अवरुद्धः
सञ्चालन-विभागः १५३ मार्गः अवरुद्धः
भूखलनेन १५३ मार्गः अवरुद्धः
सञ्चालन-विभागः १५३ मार्गः अवरुद्धः

भूखलनेन १५३ मार्गः अवरुद्धः
सञ्चालन-विभागः १५३ मार्गः अवरुद्धः
भूखलनेन १५३ मार्गः अवरुद्धः
सञ्चालन-विभागः १५३ मार्गः अवरुद्धः

समापनं करिष्यते। प्रेशासनस्य पक्षतः प्रसारिता सूचनानुसारं द्वितीय-मूल-शिविरात् मलिंग-खट्टा (गणेशबाग) इत्यस्मात् कैलाशं प्रति यात्रा प्रारम्भ्यते वा न वा, अस्य निर्णयः प्रतिदिनं रात्रौ ११:०० वादने गृहीष्यते।

उपनदेषु जलस्तरस्य यात्रा-मार्गस्य च स्थितेः निरीक्षणं करिष्यति दलम्

गणेश-गुहायां मलिंग-खट्टा-मध्ये च नियोजितं दलम् गुहायाः समीपे स्थितस्य उपनदस्य जलस्तरस्य यात्रा-मार्गस्य च स्थितेः निरीक्षणं करिष्यति। परिस्थितयः सुरक्षिताः प्राप्ताः चेत् एव रात्रौ ११ वादनात् परम् यात्रिभ्यः अग्रे गन्तुम् अनुमतिः दास्यते। प्रशासनेन यात्रिभ्यः प्रार्थना कृता यत् अन्तिम-निर्णयस्य आगमनात् पूर्वं प्रतीक्षां कुर्वन्तु अनुमतिम् च विना अग्रे न सरन्तु। किन्नौर-कैलाश-यात्रा-सञ्चालन-समित्याः अध्यक्षः तथा च उप-मण्डल-दण्डाधिकारी (SDM) कल्पा प्रवीणभारद्वाजः अवदत् यत् द्वयोः दिनयोः यात्रा बाधिता भूत्वा अन्तिम-तिथेः वर्धनस्य निर्णयः गृहीतवान्, येन यात्रायाः वञ्चिताः भक्तजनाः आगामि-दिनेषु यात्रायाः अवसरम् प्राप्नुयुः। तेन सर्वेभ्यः यात्रिभ्यः सुरक्षां सर्वोच्च-प्राथमिकतां दातुम् प्रसारितानाम् दिशा-निर्देशानाम् पालनं कर्तुम् च प्रार्थना कृता।

रामपुरे सेबफलोत्पादनेन वेगेन गतिः गृहीतः, 'रॉयल सेब' फलस्य प्रतिमञ्जूषा २५०० तः ३००० रुप्यकाणि यावत् मूल्यं प्राप्यते

हिमसंस्कृतवाताः- शिमला। हिमाचलप्रदेशस्य शिमलाजनपदस्य रामपुर- उपमण्डले विविधेषु क्षेत्रेषु सेबफलस्य समयेन वेगः गृहीतः। एतेषु दिनेषु रामपुरस्य मध्य-औन्नत्ययुक्तेषु क्षेत्रेषु फल वाटिकास्वामिनः सेबफलानां ट्रोन्ककार्ये संलग्नाः सन्ति। अपरञ्च ते सेबफलानां शोभनं मूल्यं लभन्ते। यद्यपि अस्मिन् वर्षे सेबफलानाम् उत्पादने महती न्यूनता अभिलेखिता। पिंजौर-विपणौ फलवाटिकास्वामिनः 'रॉयल सेब' फलस्य प्रतिमञ्जूषा २५०० तः ३००० रुप्यकाणि यावत् मूल्यं प्राप्नुवन्ति। उत्तममूल्यप्राप्त्या फलवाटिकास्वामिभ्यः कश्चित् राहतः अवश्यं मिलिता। अस्मिन् वर्षे सेबफलानां फलोत्पादनं अतीव न्यूनम् अस्ति। रामपुर-उपमण्डलस्य निम्नक्षेत्रेषु सेबफलानां समयः समाप्तप्रायः। बौण्डा-पञ्चायत, शाह, मझेवली, शाहधार, तकलेच-पञ्चायत, देवठी-पञ्चायत इत्यादिषु अन्येषु मध्य-औन्नत्ययुक्तेषु सेबबहुलक्षेत्रेषु समयः चरमोत्कर्षे अस्ति। फलवाटिकास्वामिनः नारकण्डा, शिमला, पिंजौर, चण्डीगढ, देहली इत्यादिषु अन्यविपणिषु सेबमञ्जूषाः प्रेषयन्ति। रमेशमेहोदयः उक्तवान् यत् पिंजौर-विपणौ 'रॉयल सेब' फलस्य प्रतिमञ्जूषा २५०० रुप्यकेषु विक्रीता। यदा तु 'बी-ग्रेड' सेबफलस्य मञ्जूषा ८०० रुप्यकाणां मूल्यं प्राप्नोत्। अपरञ्च हैप्पी चौहानमहोदयः अकथयत् यत् देहल्यां २५०० रुप्यकेभ्यः ३००० रुप्यकाणि यावत् सेबफलस्य प्रतिमञ्जूषा मूल्यं प्राप्यते। तेन उक्तं यत् अस्मिन् वर्षे फलवाटिकाकुषौ आपदः प्रहारः अभवत्। गतवर्षस्य तुलनायाम् अस्मिन् वर्षे सेबफलोत्पादने महती न्यूनता समागता। फलवाटिकास्वामिनः प्राकृतिक- आपदा महान्तं छेदं सहन्ते। असमयवृष्ट्या, चण्डावातेन, करकापातेन (ओलावृष्टिः) च ते आर्थिकक्षतिं सहन्ते। अपरतः एमएफसी (MFC) देहली तथा डीबीएफ (DBF) पिंजौर मण्ड्याः आदृती (व्यापारी) अंशुमान धवनमहोदयः अवदत् यत् उत्तमवर्णस्य आकारस्य च 'रॉयल सेब' फलाय २२०० तः २६०० रुप्यकाणि प्रतिमञ्जूषानिसारेण फलवाटिकास्वामिभ्यः मूल्यं दीयते। तेभ्यः मूल्यप्रदाने सौविध्यमपि प्रदीयते। तेन फलवाटिकास्वामिनः परामृष्टाः यत् शीघ्रतायां अपक्वं सेबफलं न त्रुटयन्तु, केवलं पक्वं/सज्जं सेबफलमेव विपणिं प्रति आनयन्तु। फलवाटिकास्वामिभ्यः श्रेष्ठतरं मूल्यं प्रदास्यते।

सतत् द्वितीय-दिने अपि स्थगिता किन्नौर-कैलाश-यात्रा, अधुना १५ अगस्त-दिनाङ्कः यावत् भविष्यति सञ्चालिता

प्रतिकूल-ऋतोः कारणेन किन्नौर-कैलाश-यात्रा गत-द्वयोः दिनयोः स्थगिता अस्ति। प्रशासनेन शनिवासरे अपि भक्तजनाः ताङ्गलिंग तथा च गणेशबाग-मूल-शिविरात् (Base Camp) अग्रे न प्रेषिताः। शुक्रवासरे अपि भक्तजनाः एतेष्वेव मूल-शिविरेषु रोधिताः आसन्। तत्रैव, प्रशासनेन किन्नौर-कैलाश-यात्रामधिकृत्य महत्त्वपूर्णः निर्णयः गृहीतः। यात्रिणां सुविधां सुरक्षां च ध्याने निधाय अधुना किन्नौर-कैलाश-यात्रा १५ अगस्त-दिनाङ्कः यावत् सञ्चालयिष्यते। १५ अगस्त-दिनाङ्के यात्रायाः

अस्मिन् मानसून-ऋतौ अधुना यावत् १५२ जनानां प्राणाः गताः

राज्ये वर्तमान-मानसून-ऋतौ ३० जून-तः ८ अगस्त-दिनाङ्कः यावत् १५२ जनैः स्वकीयाः प्राणाः त्यक्ताः। २४० जनाः आहिताः अभवन्। एतेषु ८६ जनानां मार्ग-दुर्घटनासु मृत्युः अभवत्। २२ पक्क-गुहाणि ४१ अपक्क-गुहाणि च पूर्णतः क्षतिग्रस्तानि अभवन्। २४८ अपक्क-पक्क-गुहाणि आंशिक-रूपेण क्षतिं प्राप्तानि। १२ आपणानि (दुकाने) २१० गोशालाः च अपि क्षतिग्रस्ताः जाताः। एतदतिरिच्य १९७ पालतु-पशूनाम् मृत्युः अभवत्। आहत्य क्षतेः आङ्कडा (Data) ८३,५०९.५२ लक्ष-रूप्यकाणि यावत् प्राप्तः अस्ति।

उत्तरप्रदेशे महिलाभ्यः निःशुल्का बसयात्रा

हिमसंस्कृतवाताः- सत्येन्द्र पाठकः, लखनऊ। मुख्यमन्त्रिणः योगी आदित्यनाथस्य नेतृत्वे उत्तरप्रदेशसर्वकारेण महिलानां सशक्तीकरणाय सम्मानाय च महत्त्वपूर्णः निर्णयः घोषितः। राज्ये षष्टिवर्षं तथा ततोऽधिकं वयः प्राप्तवतीभ्यः महिलाभ्यः उत्तरप्रदेशपरिवहननिगमस्य बसयानेषु निःशुल्कयात्रासुविधा प्रदास्यते। अस्याः योजनायाः अन्तर्गतं षष्टिवर्षाधिकवयस्काः महिलाः

उत्तरप्रदेशस्य रोडवेज-बसयानेषु निःशुल्कं यात्रां कर्तुं शक्नुवन्ति। पोस्टरैणुसारं योजनायाः प्रमुखोद्देश्यं वृद्धमहिलानां यात्रां सुरक्षितां, सुलभां सम्मानपूर्णां च कर्तुम् अस्ति। सर्वकारीयपरिचयपत्रस्य आधारेण पात्रमहिलाः योजनायाः लाभं प्राप्तुं शक्नुवन्ति इति पोस्टरै निर्दिष्टम् अस्ति। एषा योजना राज्यस्य मातृशक्तेः सम्मानाय समर्पिता इति अपि सन्देशः प्रदत्तः। उत्तरप्रदेशसर्वकारस्य एतत् पदम् महिलानां सम्मानं, सुरक्षां तथा सशक्तीकरणं प्रति प्रतिबद्धतायाः रूपेण प्रस्तुतम् अस्ति। "हर महिला का सम्मान, हर महिला का सशक्तीकरण" इति भावनया योजनायाः माध्यमेन महिलाभ्यः सार्वजनिकपरिवहनस्य उपयोगः अधिकः सुलभः भवेत् इति अपेक्षा अस्ति।

२०१६ वर्षात् अनुबन्धे नियुक्तेभ्यः टी.जी.टी.- शिक्षकेभ्यः संशोधित-वेतन-लाभः

हिमसंस्कृतवार्ता: — शिमला ।

हिमाचलप्रदेशे अनुबन्ध-आधारे नियुक्तानाम् टी.जी.टी.-शिक्षकाणाम् कृते महती साहाय्यता (राहत) प्राप्ता। स्कूल-शिक्षा-निदेशालयेन उच्च-न्यायालयस्य आदेशस्य प्रदेशसर्वकारस्य स्वीकृत्याश्च अनन्तरम् तादृशेभ्यः पात्रेभ्यः टी.जी.टी.-शिक्षकेभ्यः १ जनवरी २०१६ दिनाङ्कात् नियमितेभ्यः जातेभ्यः यावत् संशोधित-वेतनमानस्य लाभं दातुं निर्देशः प्रसारितः। निदेशालयेन सम्बद्धानां विद्यालयानां प्रधानाचार्याः अनुबन्ध-अवधेः वेतनं नूतन-संशोधित-वेतनमानस्य आधारेण निश्चितं कर्तुं प्रोक्ताः। एतत् प्रकरणं टी.जी.टी.-आर्ट्स अनिलकुमारः इति सहितेभ्यः अन्येभ्यः तथा च टी.जी.टी. मोहिन्दरसिंह-महोदयात् सम्बद्धाभ्यः उच्च-न्यायालये प्रस्तुताभ्यः याचिकाभ्यः सम्बद्धम् अस्ति। याचिकाकर्तृभिः प्रार्थना कृता आसीत् यत् तेभ्यः अनुबन्धे नियुक्तेः तिथितः यत् संशोधित-वेतनमानस्य अनुसारं वेतनं दीयते।

उच्च-न्यायालयः सम्बद्धान् अधिकारिणः एतेषु प्रकरणेषु नियमानुकूलम् निर्णयं ग्रहीतुम् निर्देशान् अददात्। निदेशालयस्य आदेशानुसारम् ये टी.जी.टी.-शिक्षकाः २०१२ तः २०१९ वर्षयोः मध्ये अनुबन्धे नियुक्ताः अभवन् अनन्तरं च २०१७ तः २०२२ वर्षयोः मध्ये नियमिताः संजाताः, तेषाम् अनुबन्ध-अवधेः वेतनं संशोधित-वेतनमानस्य आधारेण निश्चितं करिष्यते। अस्मिन् संशोधित-वेतनमानस्य न्यूनतम-वेतनस्य 'ग्रेड-पे'-इत्यस्य च ६० प्रतिशतं मूल-आधारः मंस्यते। साकमेव संशोधित-वेतन-नियमानाम् अन्तः लभ्यमाना वर्धना अपि योजयिष्यते। यद्यपि एषः लाभः अन्तिम-निर्णयस्य अधीने स्थास्यति। सर्वकारस्य पक्षतः तादृशेषु प्रकरणेषु उच्च-न्यायालयस्य निर्णयानाम् विरुद्धम् 'एल.पी.ए.' (LPA) याचिका उपस्थापिता अस्ति। अतः सम्बद्धेभ्यः शिक्षकेभ्यः लिखितं शपथ-पत्रं ग्रहीष्यते यत् यदि भविष्ये अदालतस्य अन्तिम-निर्णयात् परम् तेभ्यः प्राप्ता अतिरिक्ता राशिः अधिका प्राप्स्यते, तर्हि सा राशिः तेभ्यः पुनः ग्रहीतुं शक्यते। सम्बद्धानाम् शिक्षकाणां 'सर्विस-बुक'-पत्रे अपि अस्य 'रिकॉर्ड'-पत्रं पञ्जीकृतं करिष्यते। शिक्षा-निदेशालयेन सर्वे सम्बद्धाः उपनिदेशकाः प्रधानाचार्याश्च पात्र-शिक्षकेभ्यः आदेशस्य सूचनां दातुम् आवश्यकं कार्यचरिणां कर्तुं च निर्दिष्टाः। यदि कस्यापि शिक्षकस्य प्रकरणम् याचिकायां सम्मिश्रित-शिक्षकाणाम् समानं न प्राप्स्यते, तर्हि तस्य प्रकरणं शीघ्रमेव निदेशालयं प्रति पुनः प्रेषणीयम् भविष्यति।

रविः खरिडेहालः - बेङ्गलूरु

"भारतस्य VIT चेन्नई मलेशियादेशस्य STEM पेनाङ्ग च प्रौद्योगिक्यां शिक्षायां च सहकार्यं कर्तुं सहमताः सन्ति"

एआइ साङ्गणिक-सुरक्षा-प्रशिक्षणस्य कृते च ज्ञापनपत्रे सहमतिः अभवत्। सहकार्यं व्यावसायिकप्रशिक्षणं, क्षमतानिर्माणं, उदयमानप्रौद्योगिकी च इति विषये अस्ति। संविभागित्वे अन्तर्गतं चेन्नई संस्था पेनाङ्ग संस्थया नामाङ्कितानां अधिकारिणां कर्मचारिणां च कृते विशेषकार्यक्रमानाम् परिकल्पनां करिष्यति। आधुनिकशासनस्य आर्थिकविकासस्य च प्रासङ्गिकानां एआइ साङ्गणिक-सुरक्षायाः अन्येषां अङ्गीयप्रौद्योगिकीनां च विषये ध्यानं दत्तम् अस्ति। मलेशियादेशस्य प्रतिभागिनः VIT चेन्नई इत्यत्र विशेषज्ञव्याख्यानानि, प्रयोगशालासत्रं, कार्यशालाः, हस्तप्रयोगाः च करिष्यन्ति। मलेशियादेशस्य ज्ञानसञ्चालित-अर्थव्यवस्था भारतस्य शैक्षणिक-संशोधन-विशेषज्ञतायाः उपयोगं करोति। एषा उपक्रमः भारतस्य मलेशिया-देशस्य च शैक्षिक-प्रौद्योगिकी-सम्बन्धान् गभीरं करोति।

लीड विद्यालय' डी.पी.एस. बोकारो द्वारा 'संगणनात्मक-चिन्तनम् एवं कृत्रिमबुद्धेः अवबोधनम्' इति विषये जनपदस्तरीय-विमर्शकार्यशालायाः आयोजनम्

हिमसंस्कृतवार्ता:- सौरभः दे, बोकारो। राष्ट्रिय-शैक्षिक-नीतेः (NEP 2020) तथा केन्द्रीय-माध्यमिक-शिक्षा-मण्डलस्य (CBSE) निर्देशानुसारं दिल्ली-पब्लिक-स्कूल, बोकारो इति विद्यालयेन 'लीड विद्यालय' इत्यस्य दायित्वं निर्वहता 'संगणनात्मक-चिन्तनम् एवं कृत्रिमबुद्धेः अवबोधनम्' इति विषये जनपदस्तरीय-विमर्शकार्यशालायाः आयोजनं कृतम्। अस्याः कार्यशालायाः मुख्योद्देश्यं जनपदस्य विभिन्नेभ्यः विद्यालयेभ्यः समागतानां प्रतिनिधीनां विषयसम्बद्धेन नवीनदृष्टिकोणेन परिचयः, मार्गदर्शनं च आसीत्। शैक्षिकसत्रे २०२६-२७ तमे वर्षे आयोजितस्य अस्य जनपदस्तरीय-विमर्शस्य केन्द्रबिन्दुः सी.बी.एस.ई. निर्धारितः 'संगणनात्मक-चिन्तनम् एवं कृत्रिमबुद्धेः अवबोधनम्' (CT & AI) इति विषयः आसीत्। अस्य उपविषयरूपेण 'वास्तविकजीवने कृत्रिमबुद्धेः प्रयोगः' इति विषयः

निर्धारितः आसीत्। अस्मिन् कार्यक्रमे प्रशंसासमित्याः सदस्याः विशिष्टाः विशेषज्ञाः च उपस्थिताः आसन्। तेषु बी.आई.टी. मेसरा, राज्ची इत्यस्य परिमाणान्तर-अर्थशास्त्र तथा दत्तांशविज्ञान-विभागस्य अध्यक्षः सहायकाचार्यः डॉ. मनीषकुमार पाण्डेयः, इलेक्ट्रॉनिक्, सञ्चार-अभियांत्रिकी-विभागस्य सहायकाचार्यः डॉ. प्रियंक-सक्सेनः, आई.आई.टी. (आई.एस.एम.), धनबादस्य यान्त्रिक-अभियांत्रिकी-विभागस्य सह-प्राध्यापकः प्रो. अरुणदयाल उदयः च प्रमुखतया उपस्थिताः आसन्। कार्यक्रमे डी.पी.एस. बोकारो-विद्यालयस्य प्राचार्यः, सी.बी.एस.ई. बोकारो-नगरसमन्वयकः डॉ. ए. एस. गङ्गवारः चापि उपस्थितः आसीत्। जनपदस्तरीय-विमर्शकार्यशालायाः माध्यमेन शिक्षकाणां कृते परस्परं सहयोगस्य, नवीन-शैक्षिक-पद्धतीनाम् आदानप्रदानस्य तथा दैनिक-कक्षाशिक्षणे संगणनात्मक-चिन्तनस्य एवं कृत्रिमबुद्धेः समावेशनस्य विविधोपायानां चर्चायाः च अवसरः प्राप्तः। अनेन कार्यक्रमेन राष्ट्रिय-शैक्षिक-नीतेः २०२० तथा राष्ट्रिय-पाठ्यचर्या-रूपरेखा-विद्यालय-शिक्षा-२०२३ (NCFSE 2023) इत्यनयोः प्रभावी-क्रियान्वयनाय जनपदस्य विद्यालयानां प्रतिबद्धता पुनः दृढीकृता। साथमेव भविष्योपयोगि-कौशलसम्पन्नानां विद्यार्थिनां निर्माणस्य दिशायाम् अपि महत्त्वपूर्णः

विमर्शः अभवत्। डी.पी.एस. बोकारो-विद्यालयस्य प्राचार्यः, सी.बी.एस.ई. बोकारो-नगरसमन्वयकश्च डॉ. गङ्गवारः उक्तवान् यत् एतादृशाः कार्यक्रमाः भविष्याभिमुख-शिक्षायाः अभिन्नाङ्गाः सन्ति। तेन उक्तं यत्, "कृत्रिमबुद्धिः तथा संगणनात्मकचिन्तनं एकविंशतितमशताब्द्याः शिक्षायाः मौलिक-कौशलद्वयम् अस्ति। वर्तमान-शैक्षिकसत्रात् सी.बी.एस.ई. द्वारा तृतीयतः अष्टमी-कक्षापर्यन्तं एतयोः विषययोः समावेशः समुचितरूपेण कृतः अस्ति।" सः अवदत् यत् कक्षाशिक्षणे संगणनात्मक-चिन्तनस्य तथा कृत्रिमबुद्धेः उपयोगिता, कार्यशालायां परस्परं ज्ञानस्य अनुभवस्य च आदान-प्रदानम्, नवीन-विचाराणां च विमर्शः शिक्षण-अधिगमन-प्रक्रियायाः उन्नयनाय अत्यन्तं लाभप्रदः भविष्यति। तस्य प्रभावः विद्यार्थिषु समाजे च निश्चितरूपेण दृश्यते। डॉ. मनीषकुमार-पाण्डेयः अवदत् यत्, "आगामि युगं दत्तांशाधारितं भविष्यति। भविष्यस्य सर्वेषु प्रौद्योगिकी-विकासेषु दत्तांशस्य मूलभूतं स्थानं भविष्यति। अतः भविष्यस्य प्रौद्योगिकी-परिवर्तनैः सह सामञ्जस्यं स्थापयितुं तथा विद्यार्थिनः संसाधनसम्पन्नान् कर्तुं तृतीयकक्षायाः आरम्भ एव कृत्रिमबुद्धेः संगणनात्मक-चिन्तनस्य च शिक्षणं आवश्यकम् अस्ति।" सः एतदपि प्रतिपादितवान् यत् शिक्षणसम्बद्धानां विविधसमस्यानां प्रभावी-समाधाने कृत्रिमबुद्धिः शिक्षकाणां कृते शक्तिशाली साधनरूपेण सिद्धा भवितुम् अर्हति। विद्यालयस्य प्राचार्येण डॉ. गङ्गवारेण प्रशंसासमित्याः सर्वेषां सदस्यानां शालाभिः स्मृतिचिह्नैः च सम्मानः कृतः।

भारतीयसंस्कृतौ तीजोत्सवस्य महत्त्वम्

नारीशक्तेः, प्रकृतिप्रेम्णाः,

दाम्पत्यसौहार्दस्य च लोकोत्सवः

लेखिका — डॉ. सुमन रानी

भारतवर्षं पर्वणां संस्कृतीनां च पुण्यभूमिः अस्ति। अस्मिन् देशे पर्वणि केवलं तिथिविशेषेषु आयोज्यमानाः धार्मिकाः उत्सवाः न सन्ति, अपि तु भारतीयजीवनदर्शनस्य, प्रकृतिप्रेम्णाः, पारिवारिकसौहार्दस्य, सामाजिकसमरसतायाः, नैतिकमूल्यानां च संवाहकानि सन्ति। एतेषु लोकोत्सवेषु तीजोत्सवस्य विशिष्टं महत्त्वं विद्यते।

वर्षाकाले यदा धरित्री हरितवस्त्रेण विभूषिता भवति, वृक्षेषु नूतनानि पल्लवानि जायन्ते, कृषिक्षेत्रेषु नवजीवनस्य सञ्चारो भवति, नभसि मेघाः समायान्ति, वायुमण्डलं च शीतलतया परिपूर्णं भवति, तदा तीजोत्सवः भारतीयनारीणां हृदयेषु विशेषम् आनन्दम् उत्पादयति। वृक्षशाखासु स्थापिताः दोलाः, मधुराः लोकगीतस्वराः, मेहन्दाः शोभा, विविधवर्णीयानि वस्त्राणि, सखीजनानां समागमश्च तीजोत्सवस्य सौन्दर्यं वर्धयन्ति। तीज' इति नाम सामान्यतः तृतीयातिथ्या सह सम्बद्धं मन्यते। भारतीयपञ्चाङ्गे तृतीयातिथेः विशिष्टं महत्त्वम् अस्ति। श्रावणमासे तथा भाद्रपदमासे प्रचलिताः तीजोत्सवाः भारतस्य विभिन्नप्रदेशेषु विविधैः लोकाचारैः सह आचर्यन्ते। हरियालीतीजः, कजरीतीजः, हरतालिकातीजः इत्यादयः प्रमुखाः उत्सवाः सन्ति। प्रदेशभेदेन तेषां विधिषु तथा लोकाचारासु भेदः दृश्यते, तथापि प्रकृतिप्रेम, नारीश्रद्धा, दाम्पत्यमङ्गलकामना, पारिवारिकसौहार्दं च तेषां सामान्यं वैशिष्ट्यम् अस्ति।

वैदिकदृष्ट्या प्रकृतिप्रेम-भारतीयसंस्कृतेः मूलाधारे प्रकृतिः वर्तते। वैदिकवाङ्मये पृथिव्याः, जलस्य, वायोः, अग्नेः, वनस्पतीनां च प्रति श्रद्धा तथा संरक्षणभावना स्पष्टतया दृश्यते। अथर्ववेदे उद्धोषितम्—

“माता भूमिः पुत्रोऽहं पृथिव्याः।”—अर्थात् पृथिवी माता अस्ति तथा मानवः तस्याः पुत्रः अस्ति। एषा भावना मनुष्यस्य प्रकृत्या सह आत्मीयसम्बन्धं प्रकाशयति। तीजोत्सवस्य हरितस्वरूपेऽपि एष एव प्रकृतिस्नेहः लोकजीवनस्य माध्यमेन अभिव्यज्यते। वर्षाकालस्य आगमनेन प्रकृतौ यः नूतनजीवनस्य सञ्चारः भवति, तस्य आनन्दः तीजोत्सवेन जनजीवने प्रतिफलति। वृक्षशाखासु दोलस्थापनस्य परम्परा केवलं मनोरञ्जनस्य साधनं नास्ति। सा प्रकृत्या सह मानवस्य आत्मीयसम्बन्धस्य प्रतीकस्वरूपा अस्ति। अद्य यदा सम्पूर्णं विश्वं जलवायुपरिवर्तनस्य, जलसङ्कटस्य, वनविनाशस्य, पर्यावरणप्रदूषणस्य च समस्याभिः पीडितम् अस्ति, तदा तीजोत्सवस्य प्रकृतिसन्देशः विशेषतया प्रासङ्गिकः भवति।

तीजोत्सवः नारीशक्तेः प्रतीकः—भारतीयनारीणां जीवनस्य अत्यन्तं महत्त्वपूर्णः उत्सवः तीजोत्सवः अस्ति। अस्मिन् उत्सवे नारीणां श्रद्धा, प्रेम, त्यागः, धैर्यम्, आत्मबलं, पारिवारिकमङ्गलकामना च अभिव्यक्तिं प्राप्नुवन्ति। विशेषतः हरतालिकातीजस्य पौराणिकपरम्परायां पार्वतीदेव्याः दृढसङ्कल्पस्य, तपसः, आत्मनिष्ठायाश्च वर्णनं प्राप्यते। अस्याः कथायाः तात्पर्यं केवलं पतिप्राप्तेः कामनायां सीमितं नास्ति। अपि तु तत्र नारीणां दृढसङ्कल्पः, आत्मबलं, धैर्यं, स्वजीवनस्य लक्ष्यं प्रति निष्ठा च प्रकाशते। भारतीयदर्शने नारी शक्तिस्वरूपा मन्यते।

सांस्कृतिकः उत्सवः अस्ति। वैदिकसंस्कृतौ नारीसम्मानः— वैदिकवाङ्मये नारीणां गौरवं स्पष्टतया प्रतिपादितम् अस्ति। अथर्ववेदे विवाहिता वधू प्रति मंगलकामना क्रियते—

शिवशक्त्योः समन्वयः सृष्टेः मूलाधारः इति भारतीयचिन्तनस्य महत्त्वपूर्णः सिद्धान्तः अस्ति। अतः तीजोत्सवः केवलं नारीणाम् आस्थायाः उत्सवः न, अपि तु नारीगरिमायाः, नारीशक्तेः, नारीस्वाभिमानस्य च “सम्राज्ञी श्वशुरे भव सम्राज्ञी श्वश्र्वां भव। ननान्दरि सम्राज्ञी भव सम्राज्ञी अधि देवपु॥”

अस्य मन्त्रस्य भावः अस्ति—हे वधु! त्वं श्वशुरे, श्वश्र्वां, ननान्दरि तथा समस्ते परिवारे सम्मानिता, प्रतिष्ठिता च भव। एषः वैदिकभावः स्पष्टयति यत् भारतीयसंस्कृतौ नारी केवलं परिवारस्य सदस्या नास्ति, अपि तु सा परिवारस्य गरिमा, शक्ति, समृद्धिश्च अस्ति। अतः तीजोत्सवस्य स्वरूपं केवलं व्रत-श्रृङ्गारयोः पर्यन्तं सीमितं करणं तस्य व्यापकं सांस्कृतिकमहत्त्वं न्यूनयति।

दाम्पत्यजीवनस्य सौहार्दम्—तीजोत्सवस्य अन्यतमं प्रमुखं वैशिष्ट्यं दाम्पत्यजीवनस्य मङ्गलकामना अस्ति। भारतीयसंस्कृतौ विवाहः केवलं सामाजिकः सम्बन्धः नास्ति, अपि तु द्वयोः जीवनयोः सहायात्रायाः, परस्परविश्वासस्य, प्रेम्णाः, सहयोगस्य च पवित्रः सङ्कल्पः अस्ति। ऋग्वेदस्य विवाहसूक्ते पति-पत्न्योः हृदययोः ऐक्यस्य कामना कृता अस्ति—

“समञ्जन्तु विश्वं देवाः समापो हृदयानि नौ।”

अर्थात् सर्वे देवाः अस्माकं हृदयानि प्रेम्णा समञ्जस्येन च संयोजयन्तु। तीजोत्सवस्य अन्तर्निहितः सन्देशः अपि एष एव अस्ति यत् दाम्पत्यजीवनं प्रेम्णा, विश्वासेन, परस्परसम्मानेन, सहयोगेन, संवादेन च सुदृढं भवेत्।

लोकगीतानि—नारीहृदयस्य स्वरः—तीजोत्सवस्य सौन्दर्यं लोकगीतैः विना अपूर्णम् अस्ति। हरियाणाप्रदेशे, राजस्थानराज्ये, उत्तरप्रदेशे, बिहारप्रदेशे, मध्यप्रदेशे च अनेकेषु स्थलेषु तीजसमये विविधानि लोकगीतानि गीयन्ते।

एतेषु गीतासु नारीहृदयस्य विविधाः भावनाः—मातृगृहस्य स्मृतिः, सखीजनानां प्रेम, वर्षाकालस्य उल्लासः, दाम्पत्यप्रेम, पारिवारिकस्नेहः, जीवनस्य सुखदुःखानि च—सरलतया अभिव्यज्यन्ते।

अतः तीजस्य लोकगीतानि केवलं मनोरञ्जनस्य साधनानि न सन्ति, अपि तु भारतीयलोकजीवनस्य मौखिकसांस्कृतिकपरम्परायाः अमूल्यं निधिभूतानि सन्ति।

दोलोत्सवः—प्रकृत्या सह आत्मीयसम्बन्धस्य प्रतीकम्—तीजोत्सवे वृक्षशाखासु दोलाः स्थापिताः भवन्ति। सखीजनाः समूहेन दोलायां क्रीडन्ति, गीतानि गायन्ति, परस्परं हर्षं च वर्धयन्ति।

दोलस्य गतिरेव मानवजीवनस्य प्रतीकरूपेण द्रष्टुं शक्यते। जीवनं कदाचित् सुखस्य, कदाचित् दुःखस्य, कदाचित् उत्थानस्य, कदाचित् पतनस्य च अनुभवम् उपस्थापयति। तथापि जीवनस्य प्रत्येकस्मिन् अवस्थायां संतुलनं, धैर्यं, प्रसन्नता च धारयितुं भारतीयसंस्कृतिः शिक्षयति।

तीजोत्सवः पर्यावरणसंरक्षणस्य प्रेरणा—अद्य तीजोत्सवस्य प्रकृतिसम्बद्धतां पर्यावरणसंरक्षणेन सह संयोजयितुं विशेषतः आवश्यकता अस्ति। यदा तीजः

हरितामायाः प्रतीकः अस्ति, तदा अस्माभिः तस्य उत्सवस्य अवसरं वृक्षारोपणस्य, जलसंरक्षणस्य, वनस्पतिरक्षणस्य च अभियानरूपेण परिणेतव्यम्। यजुर्वेदे शान्तिकामनायां कथ्यते—

“वनस्पतिभ्यः शान्तिः।” अर्थात् वनस्पतिषु शान्तिः कल्याणं च भवतु। अतः अद्य तीजोत्सवः ‘हरिततीजोत्सवः’ इति भावेन अपि आचरितुं शक्यते। एकस्य परिवारस्य एकं वृक्षारोपणम्, तस्य संरक्षणस्य सङ्कल्पः, जलस्य संरक्षणम्, प्लास्टिकोपयोगस्य न्यूनता च तीजोत्सवस्य नूतनः सामाजिकसन्देशः भवितुं शक्नोति।

परम्परायाः आधुनिकरूपम्—कालपरिवर्तनेन तीजोत्सवस्य स्वरूपेऽपि परिवर्तनम् अभवत्। पूर्वं तीजोत्सवस्य केन्द्रं ग्रामजीवनम्, कृषिक्षेत्राणि, वृक्षाः, दोलाः, लोकगीतानि, परिवारः च आसन्। अधुना नगराणि, शिक्षणसंस्थानानि, सामाजिकसंघटनानि, महिला-मञ्चाश्च तीजोत्सवस्य आयोजनं कुर्वन्ति। मेहन्दी-प्रतियोगिताः, लोकनृत्यकार्यक्रमाः, सांस्कृतिकसमारोहाः, महिला-सम्मेलनानि च आधुनिकतीजोत्सवस्य अङ्गानि जातानि। परम्परायाः अर्थः अतीतस्य यथावत् अनुकरणं नास्ति। परम्परा तदा जीविता भवति यदा तस्याः मूल्यम् अक्षुण्णं रक्षित्वा तां वर्तमानकालस्य आवश्यकतानुसारं नवीनरूपेण प्रस्तुतं क्रियते।

तीजोत्सवस्य आधुनिकसन्देशः—अद्य तीजोत्सवः नारीसम्मानस्य, कन्याशिक्षायाः, पर्यावरणसंरक्षणस्य, जलरक्षणस्य, पारिवारिकसंवादस्य, लोकसंस्कृतेः संरक्षणस्य च प्रेरकः भवितुम् अर्हति।

यदि प्रत्येकस्मिन् तीजोत्सवे एकं परिवारं वृक्षं रोपयेत्, एकस्याः कन्यायाः शिक्षायां सहयोगं कुर्यात्, वृद्धैः सह समयं यापयेत्, परिवारस्य सदस्यैः सह स्नेहपूर्णं संवादं कुर्यात्, तर्हि तीजोत्सवः केवलं धार्मिकः उत्सवः न भविष्यति, अपि तु समाजपरिवर्तनस्य संस्कारमयः उत्सवः भविष्यति। तीजोत्सवस्य वास्तविकं सौन्दर्यं तदा एव अस्ति यदा व्रतं संयमं जनयति, पूजा सद्भावनां जनयति, श्रृङ्गारः आत्मविश्वासं वर्धयति, उत्सवश्च परिवारस्य समाजस्य च प्रेम वर्धयति।

उपसंहारः—तीजोत्सवः भारतीयसंस्कृतेः जीवितपरम्परायाः सुन्दरं प्रतीकम् अस्ति। अस्मिन् उत्सवे प्रकृतिः नारीशक्तिश्च, परिवारः समाजश्च, आस्था आनन्दश्च, परम्परा आधुनिकता च अद्भुतरूपेण समन्विताः दृश्यन्ते।

तीजः हरितामायाः उत्सवः अस्ति, नारीशक्तेः उत्सवः अस्ति, दाम्पत्यसौहार्दस्य उत्सवः अस्ति, पारिवारिकस्नेहस्य उत्सवः अस्ति,

भारतीयलोकसंस्कृतेः च जीवितपरम्परायाः उत्सवः अस्ति। अतः अस्मिन् तीजोत्सवे वयं सङ्कल्पं कुर्मः—नारीणां सम्मानं करिष्यामः, प्रकृतेः संरक्षणं करिष्यामः, जलस्य रक्षणं करिष्यामः, वृक्षान् रोपयित्वा तेषां पालनं करिष्यामः, कन्याशिक्षां प्रोत्साहयिष्यामः, परिवारस्य सम्बन्धान् सुदृढान् करिष्यामः, भारतीयलोकपरम्पराणां संरक्षणं च करिष्यामः।

तीजोत्सवं परम्परया सह आचरामः। प्रकृत्या सह आचरामः। नारीसम्मानेन सह आचरामः।

भारतीयसंस्कृतेः गौरवेण सह आचरामः। एवमेव तीजोत्सवः केवलं पर्वविशेषः न भूत्वा भारतीयजीवनमूल्यानां, प्रकृतिप्रेम्णाः, नारीशक्तेः, पारिवारिकसौहार्दस्य च चिरन्तनः सन्देशवाहकः भविष्यति।

स्वामिविवेकानन्दकनिष्ठमहाविद्यालये वाङ्मयमण्डलस्य उद्घाटनम्

‘वर्षा’विषयकायां बहुभाषीयकाव्यपाठप्रतियोगितायां एकविंशतिः विद्यार्थिनः उत्साहेन समभागिनः संस्कृती पवनीकरः प्रथमस्थाने

जलग्रामः। के. सी. ई. सोसायटी-संस्थया सञ्चालिते स्वामिविवेकानन्दकनिष्ठमहाविद्यालये शैक्षणिक-वर्षस्य २०२६-२७ इत्यस्य वाङ्मयमण्डलस्य उद्घाटनसमारोहः ‘वर्षा’ इति विषयमवलम्ब्य आयोजितया बहुभाषीयकाव्यपाठप्रतियोगितायां च हर्षोल्लासपूर्णं साहित्यिकवातावरणे सम्पन्नः कार्यक्रमस्य अध्यक्षस्थानं महाविद्यालयस्य उपप्राचार्या श्रीमती राजश्री महाजन इत्यनया अलङ्कृतम्। मूलजी जेठा स्वायत्तमहाविद्यालयस्य मराठीविभागस्य प्राध्यापकः डा.योगेश महाले इत्यस्य शुभहस्तेन वाङ्मयमण्डलस्य उद्घाटनं सम्पन्नम्। अस्मिन् कार्यक्रमे महाविद्यालयस्य पर्यवेक्षिका श्रीमती शिल्पा सरोदे, कलावाणिज्यशाखयोः समन्वयकः प्रा. उमेश पाटील, विज्ञानशाखायाः समन्वयकः प्रा. गुणवंत वंजारी च प्रमुखतया उपस्थिताः आसन्।

वाङ्मयस्य महत्त्वं विद्यार्थिनां व्यक्तित्वविकासश्च

कार्यक्रमस्य प्रारम्भे वाङ्मयमण्डलस्य समन्वयकः प्रा. अर्जुन शास्त्री प्रस्तावनां प्रस्तुतवान्। तेन विद्यार्थिनां व्यक्तित्वविकासे वाङ्मयस्य महत्त्वं प्रतिपादितं तथा वाङ्मयमण्डलस्य उद्देश्यानि कार्याणि च विशदीकृतानि। विद्यार्थिषु पठनस्य रुचिः वर्धेत, लेखनकौशलं विकसितं भवेत्, चिन्तनशक्तिः सर्जनशीलता च प्रवर्धेताम्, वक्तृत्वकौशलम् प्रभावपूर्णं अभिव्यक्तिश्च विकसितौ भवेताम्, तेषां सुप्तप्रतिभानां च विकासाय समुचितम् अवसरं प्राप्नुयुः—एतदर्थं वाङ्मयमण्डलस्य माध्यमेन सम्पूर्णं वर्षं विविधाः साहित्यिकाः उपक्रमाः आयोजयिष्यन्ते इति तेन उक्तम्।

डा.योगेश महाले इत्यस्य साहित्यिकं मार्गदर्शनम्

उद्घाटनसमारोहे डा.योगेश महाले इत्यनेन वाङ्मयमण्डलस्य महत्त्वं विशदीकृतम्। साहित्यं केवलं मनोरञ्जनस्य साधनं न भवति, अपि तु विद्यार्थिनां संवेदनशीलतायाः, कल्पनाशक्तेः, चिन्तनशक्तेश्च विकासाय प्रभावशाली साधनम् अस्ति इति तेन प्रतिपादितम्। विद्यार्थिभिः

पाठ्यपुस्तकानाम् अध्ययनमात्रेण सन्तुष्टं न भूत्वा कविताः, कथाः, उपन्यासाः, नाटकानि तथा विविधाः साहित्यविधाः पठनीयाः, तेषाम् आस्वादश्च करणीयः इति तेन विद्यार्थिभ्यः आह्वानं कृतम्। तदनन्तरं स्वकीयमनोगतस्य भावपूर्णं साहित्यिकं च स्वरूपं वर्धयन् डा.महाले इत्यनेन ‘वर्षा’विषयकाः कविताः स्वरेण सुमधुरतया प्रस्तुताः। तस्य भावपूर्णं काव्यगायनं श्रुत्वा उपस्थितैः विद्यार्थिभिः प्राध्यापकैश्च उत्स्फूर्ततया प्रशंसा कृता।

चतुर्षु भाषासु काव्यपाठः

‘वर्षा’ इति विषयमधिकृत्य आयोजितायां बहुभाषीयकाव्यपाठप्रतियोगितायां एकविंशतिः विद्यार्थिनः उत्साहेन समभागिनः अभवन्। विद्यार्थिभिः संस्कृतभाषायां, मराठीभाषायां, हिन्दीभाषायां तथा आङ्ग्लभाषायां च कवितानां भावपूर्णः काव्यपाठः प्रस्तुतः। केचन विद्यार्थिनः स्वरचितः कविताः प्रस्तुतवन्तः, अन्ये च संकलितानां कवितानां साभिनयं पाठं कृतवन्तः। केषाञ्चित् विद्यार्थिनां वर्षाविषयकगीतानां मधुरं गायनमपि अभवत्। विविधासु भाषासु प्रस्तुताः कविताः, विविधाः भावच्छटाः, विद्यार्थिनां कल्पनाशक्तिः, भावाभिव्यक्तिः तथा प्रभावपूर्णं प्रस्तुतिकरणम् इत्येतैः प्रतियोगिता विशेषतः आकर्षणीयाः भवन्।

प्रतियोगितायाः परीक्षणकार्यं प्रा. दीपक चौधरी इत्यनेन कृतम्। विषयवस्तु, भाषाशुद्धिः, उच्चारणशुद्धिः, भावाभिव्यक्तिः, काव्यपाठस्य प्रभाविता, प्रस्तुतिकरणकौशलं च इत्येतेषां विविधानां निकषाणाम् आधारेण विद्यार्थिनां प्रस्तुतयः परीक्षिताः। प्रतियोगितायां संस्कृती पंकज पवनीकर इत्यनया २७ अङ्कान् प्राप्य प्रथमस्थानं प्राप्तम्। सा एकादशकक्षायाः कलाशाखायां पठति। तनिष्ठा संजय वाघ इत्यनया २६ अङ्कान् प्राप्य द्वितीयस्थानं प्राप्तम्। सा एकादशकक्षायाः वाणिज्यशाखायां पठति। चंचल प्रशांत दुसाणे इत्यनेन २४ अङ्कान् प्राप्य तृतीयस्थानं प्राप्तम्। सः एकादशकक्षायाः विज्ञानशाखायां पठति। उत्तेजनार्थं प्रथमस्थानं वैष्णवी प्रमोद चौधरी इत्यनया २१ अङ्कैः प्राप्तम्। सा द्वादशकक्षायाः कलाशाखायां पठति।

उत्तेजनार्थं द्वितीयस्थानं प्रतिमा तायडे इत्यनया २० अङ्कैः प्राप्तम्। सा एकादशकक्षायाः विज्ञानशाखायां पठति। सर्वेषां विजेतृणां विद्यार्थिनां विद्यार्थिनां च उपस्थितैः मान्यवरैः, प्राध्यापकैः, विद्यार्थिभिश्च अभिनन्दनं कृतम्। वर्षपर्यन्तं विद्यार्थिभ्यः साहित्यिकम् अवसरमञ्चम् वाङ्मयमण्डलस्य माध्यमेन विद्यार्थिभ्यः वर्षपर्यन्तं विविधेषु साहित्यिकेषु उपक्रमेषु सहभागितायाः अवसरः प्रदास्यते। काव्यपाठः, लेखनम्, वक्तृत्वम्, वाचनम्, चर्चासत्राणि, साहित्यिकप्रतियोगिताः, विविधभाषासम्बद्धाः उपक्रमाः च आयोजयित्वा विद्यार्थिनां प्रतिभायाः विकासाय प्रयत्नः करिष्यते।

“वाङ्मयं ज्ञानरत्नानां निधिरस्ति सनातनः। येन दीप्यन्ति बुद्धयः संस्कृतिश्च विवर्धते॥”

वाङ्मयं ज्ञानस्य, संस्कारस्य, सर्जनशीलतायाः च प्रभावकारी साधनम् अस्ति। विद्यार्थिनां सर्वाङ्गीणव्यक्तित्वविकासे वाङ्मयमण्डलस्य भूमिका नूनम् महत्त्वपूर्णा भविष्यति।

प्राध्यापकानां सहयोगः- कार्यक्रमस्य सफलायोजनायां वाङ्मयमण्डलस्य सदस्यैः प्रा. रूपम निळे, प्रा. संध्या महाजन, प्रा. गणेश सूर्यवंशी, प्रा. ज्योती मोरे तथा कुमारी ईशा वडोतकर इत्येतैः विशेषः सहयोगः प्रदत्तः। महाविद्यालयस्य अन्यैः प्राध्यापकैर् शिक्षकेतरकर्मचारिभिश्चापि कार्यक्रमस्य नियोजनाय आयोजनाय च महत्त्वपूर्णः सहयोगः कृतः। कार्यक्रमस्य सूत्रसञ्चालनं कुमारी वैष्णवी तथा कुमारी ज्योत्स्ना इत्याभ्यां कुशलतया कृतम्। तयोः सुबद्धेन प्रभावपूर्णं च सूत्रसञ्चालनेन कार्यक्रमः सफलतया सम्पन्नः। कार्यक्रमे महाविद्यालयस्य प्राध्यापकाः, शिक्षकेतरकर्मचारिणः तथा कलावाणिज्यविज्ञानशाखानां बहुसंख्याकाः विद्यार्थिनः विद्यार्थिन्यश्च उपस्थिताः आसन्। वाङ्मयमण्डलस्य अस्य उपक्रमस्य माध्यमेन विद्यार्थिनां साहित्यिकरुचिः, सर्जनशीलतायाः, अभिव्यक्तिकौशलस्य च विकासाय नूतनम् अवसरमञ्चं प्राप्तम्। अनेन महाविद्यालये पठनसंस्कृतेः साहित्यिकपरम्परायाश्च विकासाय नूतना दिशा प्रदत्ता भविष्यति।

‘बोधकथा’

डॉ. वर्षा प्रकाश टोणगांवकर पुणे/ महाराष्ट्रम

कश्चित् नृपः आसीत्। सः नृपः प्रभावशाली, बुद्धिवान्, धनसम्पन्न च आसीत्। परितः राज्यस्य राजानः अपि तस्य परामर्शं स्वीकुर्वन्ति। तेन सह परामर्शं कुर्वन्ति।

एकस्मिन् समये सः शयने शयितः सन् चिन्तयन् आसन्। कियत् विशालः मम परिवारः, मम अन्तःपुरम् अपि समृद्धम् अस्ति, मम सेना अपि बलवती अस्ति, मम राजकोषः अतीव समृद्धः अस्ति। मम कोषं दृष्ट्वा कुबेरम् अपि लज्जां करोति। राजनिवासस्य वैभवं दृष्ट्वा अप्सरसः अपि ईर्ष्याम् अनुभवन्ति। मम प्रत्येकं वचनम् आदेशम् अस्ति। सः राजा कविहृदयः, संस्कृतविद्वान् चास्ति। राजा स्वस्य आन्तरिकभावनां शब्देषु स्थापयितुम् आरब्धवान्। काव्यस्य तिस्रः पङ्क्ति उत्तमा सञ्जाता किन्तु चतुर्थी पङ्क्तिः न सञ्जाता। सः स्वस्य तृतीयपङ्क्ति पुनः पुनः गुञ्जयति स्म।

“चेतोहरा युवतयः स्वजनाऽनुकूलाः सद्बन्धवाः। प्रणयगर्भगिरश्च भृत्याः गर्जन्ति दन्तिनिवहास्त्रिलास्तुरंगाः। सततं गुञ्जयित्वाऽपि चतुर्थी पङ्क्ति न सिद्धा भवति। संयोगेन कश्चित् चौरः राजप्रसादे चौर्यं कर्तुम् आगतवान्। राज्ञः शयनकक्षे चोरः कूटाक्रमणेन आगतवान्। तल्पस्य अधः चौरः उपविष्टः। सोऽपि संस्कृतभाषायाः ज्ञानी आसीत्। विज्ञः, आशुकवि च आसीत्। समस्यापूर्या सः उत्तमज्ञाताऽसीत्। राज्ञा गुञ्जयितं श्लोकं तेन श्रुतः। चतुर्थी पङ्क्ति अपूर्णा इति सः ज्ञातवान्। चौरस्य कविमनः जागृतं, सः विस्मृतवान् यद सः चौरः अस्ति, चौर्यार्थं च तत्र आगतः। चौर्येण शीघ्रं चतुर्थी पङ्क्तिम् अब्रवीत्- “सम्मिलने नयनोर्नहि किञ्चिदस्ति।”

राज्यं, धनं, कनकं, सुन्दर्यः यावत् नेत्राणि उद्घाटितानि सन्ति तावत् एव सर्वम् अस्ति। नेत्रनिमिलनस्य अनन्तरं किमपि न अवशिष्यते। किमर्थम् अङ्गहारम् अस्ति? वृथा अभिमानमास्तु। चौरस्य पङ्क्तिं श्रुत्वा राज्ञः नयनोन्मिलितम्। सः ज्ञानं प्राप्तम्। राजा उच्चैः अवदत्- यः कोपि तल्पस्य अधः गोपितम् अस्ति, सः शीघ्रं बहिरागच्छतु इति। चौरः राज्ञः पुरतः बद्धाञ्जलिम् उपस्थितः। चोरः अवदत्- अहं चौर्यं कर्तुम् आगतवान् किन्तु भवतः काव्यं श्रुत्वा ममापि काव्यप्रेमं जागृतं तथा च अहं चतुर्थी पङ्क्तिं योजयित्वा काव्यपूर्णं कृतः। अहम् अपराधी अस्मि तर्हि कृपया मां क्षमस्व।

राजा अवदत्- अस्मिन् क्षणे भवान् मम गुरुः अस्ति, जीवने त्वं किमपि कार्यं कृतं किन्तु इदानीं त्वमेव जीवनस्य परिचयं कारितवान्। सत्यस्य साक्षात्कारं कृतवान् च। त्वं यद् किमपि इच्छसि तद अभियाचयतु। नेत्रे पिहितनन्तरं किमपि अवशिष्टं नास्ति। अद्य मम ज्ञाननेत्राणि उद्घाटितानि आसन्। अहं संन्यासं ग्रहणं करोमि तर्हि शीघ्रातिशीघ्रं यद इच्छसि तद अभियाचतु। चौरः तूष्णीं तिष्ठ किं करवाणि इति सः न ज्ञातम्। राजा अग्रे अवदत्- यदि त्वं मम सम्पूर्णं राज्यं इच्छसि तर्हि अहं तदपि दास्यामि। चोरेण उक्तं ममापि मनपरिवर्तनं जातम्। अहम् अपि संन्यासं स्वीकृत्वा अटनार्थं गच्छामि च। राजा तथा चोरः द्वयोपि संन्यासं ग्रहित्वा तत्रतः निर्गमतः। केवलम् एका पङ्क्त्या द्वयोरपि जीवनपरिवर्तनं जातम्। आत्मसाक्षात्कारं द्वयोरपि अभवत्।

बलेन यदसाध्यं तद्बुद्ध्या साध्यम्

विष्णुशर्मणा प्रणीतं पञ्चतन्त्रकथापुस्तकं भूतले हि प्रसिद्धमस्ति। अत्रस्थाः कथाः नीतिशिक्षाप्रदा वर्तन्ते, नात्र सन्देहः। एतासु कथासु सिंह- शशकयोर्मध्ये प्रवृत्ता काचित् घटना लघुकथात्वेन वर्णिताऽस्ति, या च ज्ञाननीतिमोदादिकम् आवहति। तत्कथा स्वभाषाशैल्या प्रस्तोतुं प्रयत्यते। कथा इत्थमस्ति- भासुरकः नाम कश्चन महापराक्रमी सिंहः कस्मिंश्चिद अरण्ये निवसन् प्रतिदिनं शशहरिणादीन् दुर्बलान् प्राणिनः मारयति स्म। तस्मात् कार्यत् स विरतः न कदापि भवति स्म। ततः निरुपायत्वेन वनस्थाः वराह- महिष- शशक- गजादयः सर्वे मृगाः मिलित्वा तस्य सिंहस्य समीपं गत्वा निवेदितवन्तः- “स्वामिन्! भवान् प्रतिदिनम् अनेकान् मृगान् वृथा मारयति, अनेन न किमपि प्रयोजनम्। यतोहि एकस्य मृगस्य हि भक्षणं अपि तव संतुष्टिः जायते। तस्माद् वयं प्रतिदिनम् एकैकं मृगं भवत्पुरतः प्रेरयिष्यामः, भवान् तं स्वीकरोतु, आतृप्तिं खादतु च। परं बहून् पशून् सहसा एवं न मारयतु। अतः भवान् कृपया अस्माभिः सह समालोच्य अस्माकम् इच्छां पूर्णीकरोतु इति प्रार्थयामहे” इत्युक्त्वा स किं वा वदेदिति किञ्चिदपेक्षां कृतवन्तः। तेषां युक्तियुक्तं वचनं विश्रुत्य स मोदमानः जातः, उक्तवान् च- “तथैव अस्तु, परम् एकः मृगः प्रतिदिनं यथाकालं च मत्समीपम् आगच्छेत्, यदि अस्मिन् प्रेरणकार्यं भवताम् अत्र कापि त्रुटिः मया दृश्येत, तर्हि भवतः सर्वान् पशून् एकस्मिन् एव दिने समूलं नाशयिष्यामि” इति सगर्जनं उक्त्वा स मौनी जातः। ते वन्यपशवोऽपि “तथैव करिष्यामः” इत्युक्त्वा स्वस्वस्थानं प्रत्यागतवन्तः। तदारभ्य ते मृगाः निश्चिन्ताः सन्तः भयं विना ते अरण्ये सर्वत्र सञ्चरन्ति स्म, तन्मध्ये एकः मृगः च प्रतिदिनं भासुरकस्य आहाराय क्रमेण गच्छति स्म। इत्थं प्रकारेण ते प्रतिदिनं मध्याह्नकाले एकैकं मृगं भासुरकस्य समीपं प्रेरितवन्तः। तम् आगतं पशुं च स खादतामोदतया कतिचन दिनानि यापितवान्। एकदा शशकस्य पर्यायः आगतः। सिंहसमीपम् तम् अन्ये प्रेरितवन्तः। स खिन्नमनसा स्वस्थानतः निर्गत्य मार्गं अचिन्तयत्- “मम लघुशरीरं, तस्य उदरपूरणं कथं सम्भवेत्? तत्र गम्येत चेत् सिंहः अवश्यं मां मारयेत्, न गम्येत चेदपि अन्ये मृगाः मारयेयुः, उभयथा च मे मरणमेव” इति चिन्तयन् सः मन्दं गच्छन्नासीत्। सः मार्गमध्ये एकं कूपं दृष्टवान्, अचिन्तयत् च- “एनं दुष्टं बुद्ध्या अत्रैव पातयित्वा मारयिष्यामि” इति। सः भासुरकस्य समीपं विलम्बेन

कथञ्चित् प्राप्तवान्। सः बुभुक्षया सन्तस्तः आसीत्। तं लघुपशुं, तत्रापि विलम्बेन आगतं दृष्ट्वा सः क्रोधेन अग्निज्वालावत् जातः, अकथयत् च- “तुच्छपशो! त्वम् इदानीं हि अतिविलम्बेन आगतोऽसि! अस्मात् अपराधात् प्रथमं त्वां खादामि, परेद्युः च सर्वाण्यपि मृगकुलानि उत्पाटयिष्यामि” इति।

ततः सः शशकः सविनयम् उक्तवान्- “स्वामिन्! अत्र मम अपराधः नास्ति, न वा इतरेषां मृगाणाम् अपराधः अत्र। कारणं तु अन्यदेव। भासुरकः अगर्जयत्- “किं तत् कारणम्? मृत्योः पूर्वं शीघ्रं वद” इति। शशकः उक्तवान्- “ प्रभो! मम लघुशरीरस्य भक्षणेन भवतः उदरपूर्तिः न सम्भवेत्, तस्मात् ते पञ्चभिः शशकैः सह माम् अत्र प्रेषितवन्तः आसन्। तैः सह यदा अहम् आगच्छन् आसं, तदा मार्गमध्ये अपरः कश्चन महान् सिंहं स्वगुहात् निर्गत्य अस्मान् अवदत्- रे शशकाः यूयं क्व प्रस्थिताः? अहं युष्मान् सर्वान् खादानि इति।” इति।

“कः सः अपरः सिंहः?” इति भासुरकः अगर्जत्। शशकः उक्तवान्- “तदा वयं तम् उक्तवन्तः यत् वयं वनराजः भासुरकस्य समीपं, नियमानुसारं तस्य आहारार्थं गच्छन्तः स्मः” इति। ततः तेन उक्तं- “नैव, अहमेव अस्य वनस्य अप्रतिद्वन्द्वी राजा अस्मि, सः भासुरकः तु तर्हि अस्य वनस्य चौरसिंहः हि स्यात्। यदि सः अहमेव राजा इति चिन्तयति तर्हि, अत्रागत्य मत्पुरतः शक्तिं प्रदर्शयतु। गच्छ, तम् अत्र आह्वय” इति। भासुरकः एकत्र बुभुक्षितः आसीत्, अपरत्र च शशकमुखात् तस्य अपरस्य सिंहस्य वार्तां विश्रुत्य अत्यन्तं क्रुद्धः सञ्जातः, उक्तवान्- “तर्हि, चला! एकेन प्रहारेण सः गन्तुम् उद्यतः यत् तत् सः शशकः मोदमानः जातः। शशकः तं तत्र आनीय कूपं प्रदर्श्य च उक्तवान्- “स्वामिन् सः सिंहः अस्मिन् एव गुहायां निवसन् मृगान् ताडयति, भक्षयति च। इदानीं एष बहिर्गतवान् नास्ति अत्रैव अस्ति, कृपया पश्य!” इति। ततः भासुरकः तं गुहां वीक्षितवान्, कूपजले स्वस्यैव प्रतिविम्बं दृष्ट्वा अपि अपरसिंहं मत्वा सः उच्चैः गर्जितवान्। प्रतिध्वनिकारणतः सः गर्जनध्वनिः द्विगुणितः जातः। भासुरकः तमेव स्वस्य शत्रुं मन्यमानः तदुपरि निपतितवान्, प्राणान् त्यक्तवान् च। अनेन कार्येण संतुष्टमनस्कः शशकः सर्वान् मृगान् आनन्दितान् कृतवान्। ते सर्वे मृगाः तं प्रशंसितवन्तः। तदारभ्य ते तस्मिन् वने सुखेन न्यवसन् इति। तस्मादुच्यते बलेन असाध्यं कार्यमपि बुद्ध्या साध्यं भवितुमर्हतीति।

हिमसंस्कृतवार्ता

असमप्रदेशीय
विज्ञानशिक्षक, नारदोपाध्याय

'मालामाल वीकली २' इति चलच्चित्रस्य सज्जीकरणम् आरब्धम्, परिणीतिचोपडा रवीनाटण्डन् च अस्य अंशः सज्जाते

जगदीश डाभी, मुम्बई (हिमसंस्कृतवार्ता):

प्रियदर्शनस्य निर्देशने निर्मिता 'मालामाल वीकली' इति चलच्चित्रं बॉलिवुड-क्षेत्रस्य उत्कृष्टतमासु हास्यचित्रकथासु अन्यतमं वर्तते। एतत् चलच्चित्रम् आरम्भात् समाप्यवधि प्रेक्षकान् हासयति। अस्य चलच्चित्रस्य बहूनि हास्यदृश्यानि अद्यापि सामाजिकमाध्यमेषु प्रसारितानि भवन्ति, येषु बहवः व्यङ्ग्यचित्राणि (मीम्स) अपि रच्यन्ते। अधुना अस्यैव उत्कृष्टस्य हास्यचलच्चित्रस्य उत्तरभागः (सीक्वल) निर्मितुं प्रक्रम्यते। 'मालामाल वीकली' इत्यस्य उत्तरभागस्य 'मालामाल वीकली २' इत्यस्य सज्जीकरणं प्रारब्धम्। निर्मातृभिः पात्राणां चयनम् आरब्धम्। बॉलिवुड-जगतः प्रसिद्धे अभिनेत्र्यौ रवीनाटण्डन् परिणीतिचोपडा च अस्य हास्यचलच्चित्रस्य भागः सज्जाते। 'बॉलिवुड हंगामा' इति प्रतिवेदनस्यानुसारं द्वे अपि अभिनेत्र्यौ कथायाः पात्राणां च आवश्यकतानुसारं पूर्णतः उपयुक्ते स्तः। एतदेव कारणम् आसीत् यत् निर्मातारः ते चलच्चित्रस्य भागं कर्तुम् अतीव उत्साहिताः आसन्। प्रसन्ना वार्ता इयं यत् रवीनाटण्डन् परिणीतिचोपडा च उभे अपि कथां स्वस्वपात्रे च अतीव अरोचेताम्। उभे अपि अविलम्बं चलच्चित्राय स्वीकृतिं दत्तवत्यौ। रवीनाटण्डन् परिणीतिचोपडा च उभे अपि प्रतिभाशालिन्यौ अभिनेत्र्यौ स्तः। उभे अपि हास्यभिनयम् अतिशयेन कुरुतः। रवीना अद्यावधि बहुषु हास्यचलच्चित्रेषु कार्यं कृत्वा प्रेक्षकान् अहासयत्। परिणीतिः अपि अनेकेषु हास्यचलच्चित्रेषु दृष्टा। एतादृश्यां स्थितौ 'मालामाल वीकली २' इत्यस्मिन् अपि उभे स्वस्य उत्कृष्टेन अभिनयेन प्रेक्षकान् हासयितुं सफलं भविष्यतः।

सुण मेरे परमेसरा तू कंह नी कुछ करयादा

गरीब बचारा भूखा मरदा पैसे वाला बैंका भरयादा गुंडे करदे नज़ायज़ कब्जे शरीफ अपणियां जो लड़ायादा सुण मेरे परमेसरा तू कंह नी कुछ करयादा

लोक मन्दिरां च मरयादे हुण बदलां ते भी डरयादे बेटियां जो अनमोल गलां दे इज़्ज़त लूटी कन्ने कल करयादे फेरी भी तू मौन धरयादा सुण मेरे परमेसरा तू कंह नी कुछ करयादा जमीनां हड़ी गई हड़ी गए मकान कितने सारे लोग दबोई कने मरी कराएं पाणी ई पाणी आ चऊं चफेरे दहशत बिच दुनियां सारे लोग डरी कराएं तू इतना ज्यादा कंह बरयादा सुण मेरे परमेसरा तू कंह नी कुछ करयादा

त्रिवर्णध्वजस्तुतिः

रचयिता
डॉ. युवराज भट्टराई

॥ धरन्ति भारते समे त्रिवर्णकं करे करे ॥
॥ त्रिवर्णकः स्वतन्त्रतादिने लसेत् गृहे गृहे ॥
त्रिवर्णकं ध्वजं प्रियं शतं शतं नमन्तु रे!,
स्व-पुण्यमातृभूमये नमो नमः वदन्तु रे!
जयेति शब्दमुच्चैः वदन्तु भारतस्य हे!
स्वतन्त्रतादिने प्रफुल्लवक्षसा गदन्तु रे ॥ १ ॥
त्रिवर्ण एष सर्वदा प्रतिष्ठितो हि मानदः,
जगत्तले प्रसिध्यतीह स्वाभिमानपूरकः।
समग्र-भारतीयता धरातलेऽनुशंसकः,
प्रजाजनाः वदन्तु रे जयोऽस्तु ते त्रिवर्णकः ॥ २ ॥
पुरा कियद्विरत्र राष्ट्रभक्ति-भावितैः जनैः
सुरक्षितः भटैः स्वशीर्ष-दानतश्च सर्वथा।
प्रभासते त्रिवर्णकः नभेऽत्र वीर-कर्मणा
नमन्तु राष्ट्रमानवर्धकं त्रिवर्णकं सदा ॥ ३ ॥
त्रिरङ्ग एष धूयते समुच्च-हैम-शैलके,
समुद्र-मध्यगेऽपि पोतके सदा सुशोभते।
प्रधानमन्त्रिणः करेऽपि शोणदुर्गके शुभे,
करे करे जने जने त्रिवर्णकोऽस्ति मानसः ॥ ४ ॥
श्रमङ्कराः त्रिवर्णकं नमन्ति कार्यक्षेत्रके
अधीतिशालिनो नमन्ति पाठशालके निजे।
कृषीवलैश्च वन्द्यते सदा स्वभूमिकर्षणे,
सर्वतः समुन्नतो ध्वजोऽस्ति नोऽद्य भारते ॥ ५ ॥
वदामि हृदयं स्वकं परामुशामि ते सखे!,
तनोति शौर्यमद्भुतं कषायवर्णकः ध्वजे।
सितोऽस्ति शान्तिदस्तथैव ऋद्धितास्ति श्यामले,
निरन्तरं गतिं कुरुष्व चक्रकेण गद्यते ॥ ६ ॥
सुखं तदस्ति तत्कृते ममासवः प्रयान्तु रे!
न चापमाननं भवेत् ध्वजस्य मे निवेद्यते।
प्रताडना भवेत् कुदृष्टिपातकारिणां ध्वजे
सदा जयत्वसौ ध्वजः सुभारतस्य विश्वके ॥ ७ ॥
॥ धरन्ति भारते समे त्रिवर्णकं करे करे ॥
॥ त्रिवर्णकः स्वतन्त्रतादिने लसेत् गृहे गृहे ॥

रहया नियां अप्पू चिएं भाईचारा जात पात मज़हब च करी त्या बंटवारा इक्क दूजे कने लड़ने जो हमेशा तयार रिश्ते कोई हुई गे कियो हुणा गुजारा आदमी ईरखा नै ई मरयादा सुण मेरे परमेसरा तू कंह नी कुछ करयादा

ईमानदार धक्के खायादा बेईमान अगे जायादा खत्म हुई गए सारे संस्कारा माहुण झूठे झूठ गलायादा सच्च गलाणे वाला सबी ते डरयादा सुण मेरे परमेसरा तू कंह नी कुछ करयादा

छोहरू चिट्टे रे चक्करा च फसी गए पुत बहु दूर जाई बसी गए देख भालु कोई नी करदा स्याणेर्यां जो कल्लाह छड़ी कने नट्टी गए स्याणेर्यां रा कथाड़ा एह ज़माना क्या करयादा

सुण मेरे परमेसरा तू कंह नी कुछ करयादा गरीबां जो अपनी इज़्ज़त प्यारी अमीर कर्जा लई कने भरयादे डवारी करसाणा रिया फसला रा कोई मुल्ल नी अप्पू नी बाहणी कदी इक्क बी क्यारी करसाणा रे पल्ले तां कुछ नी पयादा सुण मेरे परमेसरा तू कंह नी कुछ करयादा

घटिया बणी गई राजनीति अप्पू च सबी जो लड़ायादे कुर्सी कियो रहणी सलामत बड़े बड़े गठबंधन बणायादे नेते पीन्दे कठियाँ शराबां कने वर्कर लड़ायादा सुण मेरे परमेसरा तू कंह नी कुछ करयादा

सत्ता मिल्ली तां बणी गया अहंकारी दूजे री मरोड़ना चाहन्दा क्याड़ी दुनियां भरा री दौलत करी लई कट्टी खाली हत्थ जाणा हुणी हालत माड़ी पापा री कमाईया ते माहुण कंह नी डरयादा सुण मेरे परमेसरा तू कंह नी कुछ करयादा

भाई भाई लड़दे जायदादी पीछे मरदे शर्म लज्ज कोई नी किसी ते नी डरदे अपणे बच्चे प्यारे पर स्याणेर्यां जो नी झलदे

वार्ता-संवादः

हिमसंस्कृतवार्ता, ईदरधीरजः

नन्दिनी- नमो वः। अद्यतने वार्ता-कार्यक्रमे स्वागतं व्याहरामि। नमस्ते काव्ये!

अद्य एका विचित्रा वार्ता चीनदेशात् मया श्रुता। सप्तत्रिंशत्-वर्षेभ्यः पूर्वं चिकित्सालये द्वे शिशू परिवर्तिते। ताभ्याम् एकमेव नगरम् उषितं, केवलं चतुः-किलोमीटरदूरे एव। पश्चात् डी. एन. ए. परीक्षणेन सत्यं ज्ञातम्।

काव्या- अहो विस्मयः! तादृशः योगः विरलमेव दृष्टः। नन्दिनी, गुजरातराज्ये एकः कूपः स्वयमेव तरङ्गितः। जनैः सः कूपः भूताविष्टः इति चिन्तितम्। किन्तु भूवैज्ञानिकैः कारणं शोधितम्। भूमिगतवायु-जलयोः चापेन तत् कम्पनम् उत्पादितम्।

नन्दिनी- सत्यम्! जनैः झटिति भयम् अनुभूतम्। यूटा-प्रदेशे अपरा विचित्रा घटना घटिता। एका वधूः विवाह-अनुमतिपत्रं न प्राप्तवती अस्ति। अतः तया वस्त्रखण्डं प्रज्वाल्य विवाहस्थलं दग्धम्!

काव्या- किम् एतत्! सत्यभाषणम् एव श्रेष्ठं मतम्। अमरीकादेशे पप्पायीस- भक्ष्यशालायाः उपरि एकाभ्यां पति-पत्नीभ्याम् अभियोगः कृतः। ताभ्यां पक्वमांसे अयोग्यं वस्तु प्राप्तम्। ताभ्यां महत्तरः धनदण्डः याचितः।

नन्दिनी- एषा तु घोरा असावधानता! भक्ष्यशालाभिः स्वच्छता रक्षणीया। एवम् अद्यतनाः विचित्र-वार्ताः समापिताः। पुनर्मिलामः, धन्यवादः!

दारु पीन्दे चिट्टा खांदे कुछ बी नी करदे होर होर चाहन्दा माहुण टिहडु कंह नी भरयादा सुण मेरे परमेसरा तू कंह नी कुछ करयादा

मुफ़्ता री पई गई सबी जो आदत ख्यो कोई नी लाणा चाहन्दा उक्कल बूटिया रा बणी गया जंगल उज्जड़ पई गए डोहर कोई नी हुण बाहन्दा गरीब ज़यादा थल्ले अमीर समाणा चढयादा सुण मेरे परमेसरा तू कंह नी कुछ करयादा

रवींद्र कुमार शर्मा

नज़दीक डी ए वी स्कूल गांव व डाकघर घुमारी जीला बिलासपुर हि प्र 7018853800